

УДК 340.131:355.1(477)

РЕФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Поляков С. Ю.,

завідувач кафедри загальновійськових
та правових дисциплін
військово-юридичного факультету
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: У статті розглянуті деякі питання реформування і розвитку Збройних Сил України на сучасному етапі їх функціонування. Проведено аналіз окремих положень Концепції реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року. Автором наведено власний погляд стосовно термінів «сили оборони» та «воєнна організація». Критично розглянуто деякі положення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки та оборони» від 25 червня 2013 року.

Ключові слова: Збройні Сили України, реформування Збройних Сил України, сили оборони, воєнна організація держави, сектор безпеки та оборони України, армія, Державна комплексна програма реформування і розвитку Збройних Сил України, Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України, Воєнна доктрина України, Стратегія національної безпеки України.

Аннотация: В статье рассмотрены некоторые вопросы реформирования и развития Вооруженных Сил Украины на современном этапе их функционирования. Проведен анализ отдельных положений Концепции реформирования и развития Вооруженных Сил Украины на период до 2017 года. Автором приведен собственный взгляд относительно терминов «силы обороны» и «военная организация». Критически рассмотрены некоторые положения проекта Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по вопросам национальной безопасности и обороны» от 25 июня 2013 года.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины, реформирование Вооруженных Сил Украины, силы обороны, военная организация государства, сектор безопасности и обороны Украины, армия, Государственная комплексная программа реформирования и развития Вооруженных Сил Украины, Концепция реформирования и развития Вооруженных Сил Украины, Военная доктрина Украины, Стратегия национальной безопасности Украины.

Annotation: The paper considers some issues of reform and development of the Armed Forces of Ukraine on the modern stage of the operation. The analysis of certain provisions of the Concept of reform and development of the Armed Forces of Ukraine for the period till 2017. The author is an own opinion concerning the terms «defense forces» and «military organization». Critically reviewed some provisions of the draft Law of Ukraine «On amending some laws of Ukraine on issues of national security and defense» from 25 June 2013.

Key words: Armed Forces of Ukraine, reforming of the Armed Forces of Ukraine, defense forces, military organization of the state, security and defense sectors of Ukraine, the army, the State comprehensive program of reforming and development of the Armed Forces of Ukraine, the Concept of reforming and development of the Armed Forces of Ukraine, the Military doctrine of Ukraine, the national security Strategy of Ukraine.

Реформування Збройних Сил України завжди знаходилось у динаміки, починаючи з проголошення незалежності України, але зараз цей процес набуває більшої значущості оскільки окремі події у воєнній сфері та прийняті нормативно-правові акти ретельно впливають на сучасний та майбутній стан української армії.

Різноманітні проблеми теорії та практики у сфері оборони, безпеки, досліджувалися в тій чи іншій мірі у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців: О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, М.П. Вавринчука, В.М. Гарашука, І.Ф. Коржа, В.М. Олуйко, Г.П. Ситника, Ю.С. Шемшученка та ін. Однак, урахувавши те, що законодавство у воєнній сфері постійно оновлюється, та те, що сучасний стан функціонування української армії стрімко змінюється, необхідно приділяти увагу питанням, які ще не були об'єктами наукового осмислення вчених.

Більше всього привертає увагу Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 2 вересня 2013 року «Про Державну комплексну програму реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року» [1]. Слід наголосити на тому, що за півроку до прийняття Радою національної безпеки та

оборони зазначеного Рішення, цим органом 29 грудня 2012 року було прийнято Рішення «Про Концепцію реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року» [2]. Більш того, Указом Президента України від 16 березня 2012 року створено Комітет з реформування і розвитку Збройних Сил України та оборонно-промислового комплексу [3]. Перші два документи мають собою приблизно однакову назву. Різниця тільки в тім, що один документ є Державною комплексною програмою, а другий – концепцією. Але маючи таку однакову назву навряд чи вони мають різний зміст. В будь-якому разі дублювання положень безсумнівно у них зустрічається. Крім того, необхідно пам'ятати, що Указом Президента України затверджено нову редакцію Воєнної доктрини України [4], яка являє собою систему керівних поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їм, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів.

У переліку нормативних актів, які регулюють воєнну сферу, кожен займає важливе та необхідне місце. Але, як слушно зазначають Г.П. Ситник,

В.М. Олуйко та М.П. Вавринчук, існує чимало недоліків у формуванні нормативно-правової бази у сфері забезпечення національної безпеки. Більшість недоліків (недостатня наукова обґрунтованість нормативно-правових актів, їх внутрішня суперечливість, декларативність щодо врегулювання тих чи інших питань, що належать до вказаної сфери) характерні для формування всього правового поля сучасної України [5, с. 248]. Вказані науковці для визначення сутності, змісту, призначення та ієрархії в загальній системі нормативно-правових актів України концепції, доктрини і стратегії національної безпеки, здійснюють порівняльний аналіз цих понять. Вони приходять до висновку, що під поняттям «концепція» розуміється певна керівна, концептуальна ідея (провідний задум, конструктивний принцип, головна думка). За сутнісним навантаженням поняття «доктрина» може бути ідентифіковано як теорія, вчення, що, як відомо, передбачає наукове обґрунтування певної системи принципів, поглядів, настанов. Тобто в її межах здійснюється подальший науковий розвиток ідеї (провідного задуму, головної думки), сформульованої в концепції, яка в кінцевому рахунку набуває обрисів певної теоретичної конструкції. Поняття «стратегія» автори асоціюють зі словами «рішення», «цілі», «мистецтво». Тому головною метою «стратегії» є подальша деталізація системи поглядів, принципів і настанов, які знайшли своє відображення в «доктрині». Таким чином, автори дійшли висновку, що має місце ієрархія: концепція – доктрина – стратегія [5, с. 251].

Виходячи з цього, Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року є загальною ідеєю та принципом, згідно з якими будується розвиток та реформування української армії. Недарма у цьому документі, перш за все, прописано, що Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року визначає основні напрями реформування і розвитку Збройних Сил відповідно до принципів і пріоритетів державної політики у сфері національної безпеки та оборони. Маючи продовжувати ті керівні ідеї та принципи, що закладені у Концепції, Воєнна доктрина України (що прийнята приблизно за півроку до ухвалення Концепції!) являє собою систему керівних поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їм, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів. У свою чергу, у Стратегії національної безпеки України, у якій, за запропованою ієрархією вище зазначених авторів, повинна бути подальша деталізація системи поглядів, принципів і настанов, які знайшли своє відображення в доктрині, визначено загальні принципи, пріоритетні цілі, завдання і механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [6].

Не вдаючись у запропонованій статті до встановлення, чи відповідають зазначені вище акти ієрархії: «концепція – доктрина – стратегія» (адже це питання буде висвітлено у подальших наукових

розробках автора) зосередимо увагу не деяких спірних моментах вказаних документів.

Не можна обійти увагою те, що Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України розрахована на період до 2017 року, але етапи, що у ній позначені, охоплюють і 2018-2020 роки. Більш того, ця Концепція містить і положення, якими передбачено дії, що необхідно здійснити у ці роки, а саме йдеться про сталий розвиток Збройних Сил України, про їх комплексне переозброєння. У попередні роки ці положення не передбачені. Реформування і розвиток Збройних Сил України у 2018-2020 роки у Концепції йменується третім етапом, у ньому продовжується забезпечення військовослужбовців житлом та комплектування виключно військовослужбовцями за контрактом, що розпочинається у 2015 році (другий етап реформування).

Слід наголосити на тому, що у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки та оборони» від 25 червня 2013 року пропонується введення нового терміну «сили оборони». Під *силами оборони* пропонується розуміти Збройні Сили України, інші військові формування, у тому числі розвідувальні органи, а також правоохоронні органи, сили цивільного захисту, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України в частині залучення до виконання завдань з оборони. Поняттям «сили оборони» пропонується доповнити статтю 1 Закону України «Про оборону України». Особливої уваги у цьому випадку заслуговує те, що у жодному нормативно-правовому акті цей термін більше не пропонується застосовувати, крім того, він не існує і в чинних нормативно-правових актах. А Концепція реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року у перспективі взагалі виключає поняття «основні сили оборони». Тому у повній мірі слід ставити під сумнів необхідність введення такого терміну як «сили оборони».

Також у зазначеному проекті Закону України пропонується вилучення терміну «воєнна організація», визначення якого наведено у Законі України «Про основи національної безпеки України» та під яким розуміється сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз. У нормативно-правових актах у сфері оборони, до яких також пропонується внесення змін, замість терміну «воєнна організація» пропонується використовувати термін «Збройні Сили України, інші військові формування».

Із наведеного, вбачається, що у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки та оборони» від 25 червня 2013 року, ініціатором якого є Президент України, запропоноване вилучення терміну «воєнна організація» та введення терміну «сили оборони» крім того, що є неузгодженим, та ще й навпаки розходиться із положеннями Концепції про розвиток та функціонування Збройних Сил України

на період до 2017 року у тій частині, що в зазначеному документі такі зміни взагалі не відображені. Більш того, у запропонованому Президентом України проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки та оборони» не відображено його прагнення, на якому він неодноразово наголошував, – необхідність нормативного урегулювання Сектору безпеки та оборони. Про що також свідчить те, що в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»» від 8 червня 2012 року прямо позначено на необхідність кардинального реформування сектору безпеки і оборони, вдосконалення механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення національної безпеки, що передбачає: комплексне реформування всіх складових цієї системи; ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки на всіх етапах її реформування та розвитку; ефективне керівництво та управління ресурсами; дотримання балансу ефективності функціонування та демократизації органів сектору безпеки і оборони.

В зазначеному Указі Президента України звертається окрема увага на реформування сектору безпеки і оборони як цілісної системи. Таке реформування передбачається завдяки посиленню функціональної спроможності стратегічної ланки управління сектором безпеки і оборони, підвищенню ефективності інформаційно-аналітичного, організаційного, кадрового забезпечення; виконанню Радою національної безпеки і оборони України функцій з координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони. Також звертається увага на удосконалення структури сектору безпеки і оборони, функцій, завдань, організаційно-штатних структур і чисельності його органів, посилення їх кадрового потенціалу, виходячи з потреб забезпечення національної безпеки та економічних можливостей держави; на підвищення професіоналізму та відповідальності в усіх ланках сектору безпеки і оборони на основі реалізації комплексу антикорупційних заходів, дальшого впровадження стандартів держав – членів ЄС у діяльність його органів та повноцінних соціальних гарантій для військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, прирівняних до них осіб та членів їхніх сімей.

У Стратегії також прописано, що на першому етапі її реалізації (2012-2013 роки) необхідно

вдосконалити законодавство з питань національної безпеки, розробити узгоджені між собою програмні документи щодо реформування сектору безпеки і оборони, перш за все оновлену Воєнну доктрину України та Стратегічний оборонний бюлетень, розпочати реалізацію відповідних перетворень. На другому етапі (2014-2015 роки) має бути сформовано нову якість державної влади, у тому числі сектору безпеки і оборони.

Це ще раз підкреслює те, що запропоновані вилучення терміну «воєнна організація» та введення терміну «сили оборони» не мають доцільності адже не ураховані сучасними (вже ухваленими, та ще не реалізованими) документами у сфері оборони та національної безпеки. Тому необхідно те, що поставлено на меті та відображено у Стратегії та концепції реалізувати та все ж таки запровадити на законодавчому рівні Сектор безпеки та оборони України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2013 року «Про Державну комплексну програму реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року» : Указ Президента України від 2 вересня 2013 року № № 479/2013 // Офіційний вісник Президента України. – 2013. – № 22. – С. 27. – Ст. 719.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2012 року «Про Концепцію реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року» : Указ Президента України від 29 грудня 2012 року № 772/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2013. – № 3. – С. 39. – Ст. 76.
3. Про Комітет з реформування і розвитку Збройних Сил України та оборонно-промислового комплексу : Указ Президента України від 16 березня 2012 року № 202/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012 р. – № 11. – С. 39. – Ст. 277.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 8 червня 2012 року № 390/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012. – № 20. – С. 31. – Ст. 471.
5. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика: Навчальний посібник. – За заг. ред. Г.П. Ситника. – Хмельницький: Київ.: Изд-во «Кондор», 2007. – 616 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» : Указ Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012. – № 20. – С. 19. – Ст. 470.
7. Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки та оборони : проект Закону України від 25 червня 2013 року № 2416а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>